

मुंबई विद्यापीठ : मराठी विभाग

द्वितीय भाषा म्हणून मराठीच्या अध्यापकांकरिता अध्यापन कौशल्य विकसित करण्याकरिता प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम उद्दिष्ट्ये :

द्वितीय भाषा म्हणून मराठीचे अध्यापन मराठी विभागामध्ये १९८६ सालापासून सुरू आहे. हा अभ्यासक्रम शिकविण्यासाठी मराठी भाषेच्या मान्यवर प्राध्यापकांनी आजवर काम केलेले आहे. प्रत्येक प्राध्यापकाने या अभ्यासक्रमाला न्याय दिलेला असून आजवर या प्रमाणपत्र अभ्यासक्रमाचा निकाल १०० टक्के इतका लागलेला आहे. भविष्यातील मराठी भाषेच्या अभ्यासक्रमाची मागणी पाहता हा प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम शिकविण्याकरिता तज्ज्ञ प्राध्यापकांची नेमणूक करताना त्यांना अध्यापनाबाबतचे अद्ययावत मार्गदर्शन मिळणे आवश्यक आहे. त्यामुळेच मुंबई विद्यापीठाच्या मराठी विभागाकडून असा अध्यापन कौशल्य विकसित करण्याबाबतचा अभ्यासक्रम तयार करण्यात येत आहे.

कालावधी :

- अभ्यासक्रम एकूण ३० घड्याळी तासांचे राहिल.
- आठवड्यातून २ तासांची २ व्याख्याने म्हणजे घड्याळी चार तास होतील.
- आठ आठवड्यांच्या कालावधीत अभ्यासक्रम पूर्ण केला जाईल.

पात्रता :

- प्रस्तुत अभ्यासक्रमासाठीचा विद्यार्थी बी० ए० कला शाखेमध्ये संपूर्ण मराठी घेऊन उत्तीर्ण असावा.
- त्याने एम० ए० (मराठी) विषयामध्ये ५५ टक्के आणि त्यापेक्षा जास्त गुण (बी प्लस) मिळवलेले असावेत.

परीक्षा :

- लेखी परीक्षा एकूण ६० गुणांची राहिल.
- प्रत्यक्ष पाठ घेणे (प्रमाणपत्र अभ्यासक्रमांच्या विद्यार्थ्यांच्या वर्गावर) – २० गुण.
- उपविषय ३ व ४ यांवर आधारित सादरीकरण (प्रश्नावली, अध्यापनाचे नमुनारूप तयार करणे) – २० गुण.

अभ्यासक्रम उपविषय :

१) मराठी संस्कृतीची ओळख

- महत्त्वाचे लेखक : आचार्य अत्रे, पु० ल० देशपांडे, वि० स० खांडेकर, वि० वा० शिरवाडकर, विंदा करंदीकर, भालचंद्र नेमाडे, मंगेश पाडगावकर, दया पवार, नामदेव ढसाळ, नारायण सुर्वे.
- संत : ज्ञानेश्वर, नामदेव, एकनाथ, तुकाराम, रामदास, जनाबाई.
- राजकीय नेते : शिवाजी महाराज, लोकमान्य टिळक, वि० दा० सावरकर.
- समाजसुधारक : महात्मा फुले, बाबासाहेब आंबेडकर, शाहू महाराज, धोंडो केशव कर्वे, बाबा आमटे, गाडगेबाबा.
- सण व त्यांच्याशी निगडित खाद्यपदार्थ : गणपती, नवरात्र, दिवाळी, होळी.
- लोकपरंपरा : वारी.
- लोककला : तमाशा, दशावतार, दंडार, मादळ, बोहाडा.

२) भाषाविज्ञान आणि व्याकरण परिचय

मराठीचे अध्यापन करीत असताना विद्यार्थी हा मराठी भाषेकडे द्वितीय भाषा म्हणून पाहात असतो. त्यामुळे त्याला मराठी भाषेतील व्याकरणिक वैशिष्ट्यांचा परिचय करून देताना त्याला व्याकरणाचा ताण वाटता कामा नये. मात्र आवश्यक असलेले व्याकरणिक नियम त्यांना शिकवणे आवश्यक आहे. तसेच हिंदी व इंग्लिश भाषेचे व्याकरण व शब्दसंग्रह यांचा स्थूल परिचय.

अ. वर्णमाला परिचय व अंकलेखन.

ब. लिंगवचन, विभक्ती आणि धातूंना लागणारे प्रत्यय.

क. शब्दजाती.

ड. वाक्यरचना.

३) भाषा अध्यापनाच्या विविध पद्धती

अमराठी विद्यार्थ्यांना मराठी शिकविण्यासाठी एकाच एका पद्धतीचा उपयोग करून चालणार नाही. या वर्गात येणारा विद्यार्थी भिन्न संस्कृती, समाज व भाषिक असल्याने सर्वसमावेशक अध्यापन पद्धती वापरली जावी.

१. उद्गामी पद्धती, अवगामी पद्धती, कथन पद्धती, परिसंवाद, संभाषणपद्धती, बुद्धिमंथन पद्धती.

२. विद्यार्थ्यांना बोलते करण्याचे कौशल्य : संवाद, गटचर्चा.

३. मल्टिमिडिया, चित्रपट, सोशल मिडिया (वृत्तपत्र, टीव्ही, इंटरनेट).

४. लेसन प्लॅन तयार करणे (एखाद्या पाठातील विषयावर).

४) अध्यापन सामग्री निर्मिती

अध्यापकाने अध्यापन करण्यापूर्वी विद्यार्थ्यांची मनोभूमिका समजून त्यांच्याकरिता काही अध्यापन सामग्री तयार करणे आवश्यक असते. तसेच विद्यार्थ्यांकडून काही प्रकल्पाच्या आधारे कोष्टक तयार करून घ्यावी लागतात.

अ. अभ्यासक्रम पूर्तता योजना कोष्टक (लेसन प्लॅन).

ब. सराव प्रश्नपत्रिका तयार करणे.

क. पॉवरपॉईंट प्रेझेंटेशन.

ड. फलक नोंद व्यवस्थापन (बोर्ड लिहिणे).

इ. कोष्टक तयार करणे (चार्ट तयार करणे).

प्रत्यक्ष अमराठी विद्यार्थ्यांच्या वर्गावर पाठ घेणे.

संदर्भग्रंथ

‘मराठी व्याकरण’, मो० रा० वाळिंबे.

‘भारतीय संस्कृति’, साने गुरुजी.

‘राजभाषा परिचय’, महाराष्ट्र शासन.

‘मराठी आशय अध्यापन पद्धती’, डॉ० सुरेश करंदीकर, डॉ० मीना मंगरूळकर.